

Synen på Ryssland

Under rubriken ”Montenegro är mest pro-ryskt” rapporterade Belgradtidningen *Politika* den 10 maj om en undersökning rörande synen på Ryssland.¹ Studien publicerades i april av den amerikanska tankesmedjan *Globsec* i samarbete med *National Endowment for Democracy* och omfattade Polen, Tjeckien, Slovakien, Ungern, Rumänien, Serbien, Montenegro, Nordmakedonien och Bulgarien.² Undersökningen bygger på ett representativt urval på 1000 personer i varje land. Här redovisas i korthet de viktigaste resultaten, samt vissa figurer i tabellform.

Sammanfattningsvis konstaterar författarna:

Att en majoritet av befolkningen i regionen (56 %) inte ser Ryssland som ett hot.

Att dubbelt så många amerikaner (50 %) som människor i Centraleuropa och på Balkan upplever ett ryskt hot (25 %) .

Att mer än hälften av de tillfrågade har en positiv syn på Ryssland. 55 % menar att Ryssland är en slavisk broder eller att relationerna till landet måste vårdas. Nära hälften (47 %) anser dessutom att Ryssland är utsatt för oberättigad kritik från väst och fler menar att Ryssland provoceras av NATO än tvärtom. För övrigt anser de flesta tillfrågade att Ryssland är militärt överlägset. Endast i Ungern (52 %) samt Rumänien (68 %) och Polen (68%) menar en majoritet av de tillfrågade att USA är militärt starkare.

En knapp tredjedel av invånarna på Balkan och i Centraleuropa betraktar Ryssland som en strategiskt viktig partner. Siffrorna är högst i Serbien (59 %) , Slovakien (42 %), Bulgarien (41 %) och Montenegro (38 %). Motsvarande andel är i Polen och Rumänien endast 6 %.

På samma sätt upplever fler tillfrågade i Serbien, Montenegro, Bulgarien, Slovakien och Nordmakedonien att Rysslands även idag – liksom under Andra världskriget – spelar en ledande roll i kampen mot fascism.

Rapporten är intressant på många sätt. Dels finns ett mönster där invånarna i Polen inte oväntat har en mer skeptisk hållning, med Rumänien på andra plats. Balkanländerna är generellt mer positiva än länderna i Centraleuropa, men förståelsen för Ryssland är utbredd även i Slovakien, Tjeckien och Ungern. På basis av svarsmönstret delar rapportförfattarna in länderna i tre grupper:

¹ <https://www.politika.rs/scc/clanak/478601/Crna-Gora-najvise-proruska>

² The Image of Russia in Central & Eastern Europe and the Western Balkans.
<https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2021/04/Image-of-Russia-Mighty-Slavic-Brother-or-Hungry-Bear-Nextdoor-spreads.pdf>

<i>Bear Huggers</i>	<i>Bear Feeders</i>	<i>Bear Sceptics</i>
Serbien Montenegro Bulgarien Slovakien	Ungern Tjeckien Nordmakedonien	Rumänien Polen

Minst lika intressant är rapportförfattarnas egen hållning. Man konstaterar att:

Variationen i motiv, emotionella och kulturella band, liksom pragmatiska skäl, pekar på att informationsoperationer från Rysslands sida har varit framgångsrika, och att man förlitat sig på specifika narrativ som återspeglar kontextuella faktorer i länderna i fråga. I flera av dessa länder beskrivs Ryssland i officiella underrättelserapporter som en utmaning och dess agerande som ett hot mot ländernas stabilitet och säkerhet. De officiella säkerhetsbedömningarna förefaller dock inte ha något större inflytande på hur människor i dessa samhällen uppfattar Ryssland (s. 16)

Författarna utgår med andra ord från att befolkningens attityder i hög grad är ett resultat av aktiv propaganda i det fördolda. Ryssland har medvetet utnyttjat historiska erfarenheter och kulturella faktorer till sin fördel. Varför skulle människor annars vara positiva? Synsättet bortser från läget i Central- och Sydösteuropa, men framför allt från socialpsykologisk forskning om hur attityder bildas och upprätthålls. Författarna ställer aldrig frågan om synen på Ryssland har att göra med specifika erfarenheter i respektive land eller Västs agerande i regionen. På Balkan känner många skepsis mot såväl USA som EU och NATO. Här kallas EU-medlemskapet officiellt -”euroatlantisk integration” – vilket förutsätter att man först blir medlem av NATO. För många i regionen är löftet om ett framtida medlemskap i Europeiska unionen – som ter sig allt avlägsnare – inte särskilt övertygande. Ländernas ekonomiska utveckling påverkas negativt och omvärlden uppträder ofta paternalistiskt. Till det kommer de aldrig glömda bombningarna av Serbien för drygt 20 år sedan, eller att montenegrinerna in i det sista fick uppleva att USA stödde en korrupt regim som hade en majoritet av befolkningen emot sig. I det fallet var diskrepansen mellan strategiska bevekelsegrunder och den demokratiska retoriken uppenbar.

Siffrorna från Nordmakedonien är i en mening missvisande, eftersom redovisningen bortser från skillnaderna i synsätt mellan majoritetsbefolkningen och den albanska minoriteten. När Makedoniens president Zoran Zaev mötte Ursula von der Leyen i Bryssel häromdagen underströk han att makedonierna inte kan kompromissa om sin identitet.³ Detta är i sig en allvarlig kritik av EU:s passivitet mot bulgarisk

³ <https://www.euronews.com/2021/05/10/not-possible-to-decouple-eu-bids-of-north-macedonia-and-albania-says-zaev>

nationalism⁴, men även mot albanska strävanden att förena Kosovo, Albanien och delar av Makedonien i en gemensam stat, vilket påverkar opinionen även i Serbien och Montenegro.

Ytterligare en faktor som torde ha påverkat resultaten är pandemin. USA har intagit en protektionistisk attityd, medan EU inte hållit utställda löften om hjälp, samtidigt som Serbiens inköp av ryskt och kinesiskt vaccin har kritiserats.

Det finns ingen anledning att idealisera Ryssland eller anta att landet skulle sakna strategiska intressen på Balkan. I realiteten har emellertid USA, Storbritannien och Tyskland under de senaste trettio åren visat en påtaglig närvaro på Balkan och haft alla möjligheter att i handling påverka synen på Väst och Öst.

Även om författarna förvånas över de positiva attityderna till Ryssland påpekar de dock att detta inte betyder att medborgarna i Central- och Sydösteuropa ser en framtid inom en rysk sfär. I stället betraktar sig i genomsnitt 49 % av de tillfrågade som oberoende av både Öst och Väst. Detta gäller inte minst Serbien, där 21 % ser sig som en del av väst och 10 % av öst. Det mest ryskorienterade landet är Montenegro (25 %) där dock fler identifierar sig med Väst (35 %). I inget av länderna uppfattar sig mer än hälften av invånarna som en del av Väst. En högre grad av identifikation med Väst finns i Polen (42 %) och just Nordmakedonien (46 %).

Att frågan egentligen handlar om två skilda dimensioner framgår av att länder som i kulturell mening ligger nära Västeuropa – Tjeckien, Slovakien, Ungern – i sin hållning påminner om Serbien och Bulgarien vilka i århundraden var avskurna från kontakter med Väst. Uppenbarligen har intervjupersonerna tagit fasta på den geopolitiska aspekten och vill helst inte se sig om en del av ett västligt block för vilket Ryssland är en självklar fiende. Befolkningen i Centraleuropa och Balkanländerna vill ha det välstånd och de friheter som finns i Västeuropa, men värnar om sitt oberoende.

Kjell Magnusson
2021-05-12

⁴ Jfr ”Europa förstår oss inte” på denna sida.

Tabeller

Påstående: Ryssland är den mest betydelsefulla strategiska partnern (s. 13)

Land	Håller med
Serbien	59 %
Slovakien	42 %
Bulgarien	41 %
Montenegro	38 %
Ungern	33 %
Nordmakedonien	23 %
Tjeckien	21 %
Polen	6 %
Rumänien	6 %

Påstående: Tror du att Ryssland utgör en fara för ditt land? (s. 17)

Land	Ja	Nej
Polen	68 %	21 %
Tjeckien	43 %	57 %
Rumänien	30 %	24 %
Ungern	25 %	65 %
Montenegro	20 %	65 %
Slovakien	20 %	61 %
Nordmakedonien	10 %	66 %
Serbien	7 %	91 %
Bulgarien	3 %	55 %

Påståenden :

NATO provocerar medvetet Ryssland genom att inringa landet med militärbaser

Ryssland provocerar medvetet Nato genom att skapa konflikter i Östeuropa (s. 19)

Land	NATO provocerar	Ryssland provocerar
Serbien	71%	31 %
Montenegro	60 %	44 %
Slovakien	56 %	41 %
Bulgarien	46 %	22 %
Rumänien	38 %	37 %
Tjeckien	38 %	42 %
Nordmakedonien	37 %	32 %
Ungern	33 %	42 %
Polen	23 %	67 %

Påståenden:

- 1 Väst länderna kritiserar ofta med orätt Ryssland för olagligt och lögnaktigt beteende
- 2 Ryssland är vår slaviska broder, respektive, relationerna till Ryssland bör odlas
- 3 Ryssland uppför sig aggressivt gentemot sina grannar och försöker försvaga EU och NATO (s. 20)

Land	Orättvisa anklagelser mot Ryssland	Ryssland broder, relationerna bör vårdas	Ryssland vill försvaga EU/NATO
Serbien	74 %	71 %	37 %
Montenegro	75 %	60 %	49 %
Bulgarien	56 %	49 %	23 %
Tjeckien	59 %	43 %	48 %
Ungern	48 %	43 %	53 %
Rumänien	41 %	37 %	40 %
Nordmakedonien	44 %	38 %	27 %
Polen	42 %	34 %	84 %

Påståenden:

- 1 Ryssland militära kapacitet är långt större än något annat land i världen
- 2 Det amerikanska försvaret är starkare och teknologiskt mer avancerat än det ryska. (s 23)

Land	Ryssland militärt starkare	USA militärt starkare
Serbien	62 %	30 %
Nordmakedonien	58 %	41 %
Rumänien	57 %	68 %
Montenegro	56 %	50 %
Bulgarien	53 %	25 %
Slovakien	52 %	47 %
Tjeckien	47 %	53 %
Ungern	35 %	52 %
Polen	30 %	68 %

Påstående: Ryssland betydde mest för besegradet av fascismen under Andra världskriget och fortsätter att spela en ledande roll i dagens kamp mot fascism. (s 25)

Land	Håller med	Håller ej med
Serbien	70 %	17 %
Montenegro	60 %	30 %
Bulgarien	58 %	17 %
Slovakien	51 %	39 %
Nordmakedonien	48 %	38 %
Tjeckien	41 %	40 %
Rumänien	39 %	40 %
Ungern	37 %	46 %
Polen	25 %	60 %

Fråga:

Under senare tid har man i ditt land diskuterat mycket om dess geopolitiska och civilisationsmässiga tillhörighet. Skulle du vilja att ditt land är en del av Väst eller en del av Öst, eller någonstans däremellan? (s 11)

Land	Väst	Öst	Varken eller
Serbien	21 %	10 %	69 %
Bulgarien	25 %	9 %	66 %
Tjeckien	29 %	5 %	66 %
Slovakien	29 %	11 %	60 %
Ungern	37 %	3 %	60 %
Rumänien	37 %	6 %	57 %
Polen	42 %	2 %	56 %
Nordmakedonien	46 %	7 %	47 %
Montenegro	35 %	25 %	40 %